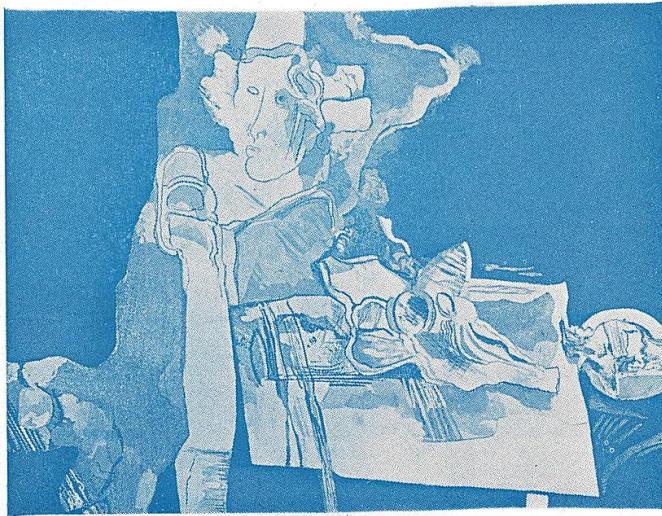

čvor jakoba hercla

Onda stiže vest da je naš stari prijatelj Jakob umro. Naš stari prijatelj Jakob umro, zar? O, kako tišina zavlada kućom. A bili smo još juče, započe otac i začuta: žuju li se otkucaji sudsne časa? Smrt nam se svima približila, i svi smo se — kako je istina gorka! — bojali.

Tek sutradan, posle sna, nesto one neobjašnjive telesne napetosti i vratismo se uobičajenim poslovima. Kada posle ručka majka potpali vatru u kaljevoj peći u dnevnoj sobi, sestra glasno odahnu. Iako nije rekla ni reč, prepoznali smo samu misao: u njenu skoru veridbu neće se dirati. Otac prvi progovori, kao da glasno razmišlja, i reče: E, Jakobe, stari grešnici

Kako te nije sramota, reče majka, da tako govorиш o mrtvima.

Otat se zbuni, sprijeda, poče da prevrće listove novina. Mislio sam na jedan određen događaj, reče, na išečak iz života. Njegova duša, uostalom, već počiva u raju. U to sam siguran.

Ne znam gde je on sada, reče majka, ali znam da smo mi u paklu.

Ali zašto? upita otac. Pa mi ne živimo tako loše.

Mi živimo dobro, reče sestra.

Mi živimo sasvim dobro, ponovi otac, srećan što neko podržava njegovo mišljenje. Imamo sve: frižider, televizor, švedsku kuhinju, tepihe. Automobil sam vam nudio, niste hteli.

E, da se život samo time meri, uzdahnu majka.

Šta je sad? — upita otac. Svi smo imali tragedije koje ne možemo i ne smemo da zaboravimo. To je tačno. Ali, u isto vreme, ne smemo dozvoliti da radi njih sada stradamo.

Majka podiže obrve i zagleda se kroz prozor. Iznenada primetimo da plae.

Majčice, reče otac, šta je?

Mislim na Jakoba.

O, bože: Jakob, Jakob... Ne možeš večno tako. Svi smo mi, na kraju, smrtni.

To je to, reče majka.

Šta?

Smrt — to je to. Ceo život, reče majka, i napravi brz pokret rukom kao da pokazuje kako to prohui, nestane. Ja još uvek, nastavila je, ne mogu da verujem da je Jakob otišao, da ga nema.

Nismo se ni vidali tako često, reče otac.

Dovoljno da se oseti, usprotivi se majka. Ti, izgleda, ništa ne osećaš.

Otat se osmehuju, popravi naočare, zagledi kosu. Za trenutak, lice mu po-primi čvrste i stroge crte koje su nagočeštale ljuntru, možda i bes. Ubrzo je, međutim, izraz njegovog lica omekšao, ispod proseđih obrva ponovo zasjaše oči. Stari vernik, pomislih. Nepopravljivi dobronamernik.

Da je to znač ono što ja znam, ne bi toliko tugovala.

Lako je o mrtvima, uzdahnu majka.

Sestra poče da nagovara oca da priča. Majka, koja je uporno odbijala da sluša, reče da je to ne interesuje, ode u kuhinju, ali vrata ostavi otvorena. Zatvorio sam knjigu koju sam čitao pored peći, „Jenki na dvoru kralja Artura”,

obeleživši, prethodno, mesto do kojeg sam stigao. Napolju je utihnula novembarska košava, i poče da provejava sneg. Bilo je znamenja, govorili su ribari, po kojima se naslučivala okrutna zima.

Naš život, započe otac, sasvim se izmenio posle rata. U ono vreme pre, već se detinjstvo — o dečastvu i mladosti da ne govorim — razlikovalo od svega što će uslediti. Sve se oko nas neprekidno menjalo: nismo bili sigurni da li će sledeći dan nalikovati prethodnom, toliko su ljudi iznišljeni i stvarali, a mi u tome učestvovali. Umesto gas lampi — sijalice, električni tramvaj, automobili zamjenile konje i čeze, radio-aparati cirkuse. I nikada nismo smeli prestati da se nadamo, niti nas je nade bilo kada izneverila. Kod vas, sada, ništa. Svaki dan je do najmanjeg detalja sličan prethodnom i sledećem. Znate ne samo kada ćete ustati, već kako ćete negde otići. Ona što se otkriva, toliko je udaljeno od nas, da se u to ne veruju, ili: poverujemo, ali se upitamo: što s tim, čemu to? I dok ljudi šetaju po Mesecu, iako smo naizgled uzbudeni, duboko u sebi, na dohvati srca, ravnodušni smo.

Nisi nameravao o tome da govorиш, reče sestra, ili sam te ja pogrešno razumela?

Ne, reče otac, ne o tome, i krišom osmotri vrata. Pričam vam o Jakobu, ne tugujem za detinjstvom. Skrenuo sam slučajno sa staze, a ne namerno. Rekao sam, dakle, da je moje poznanstvo i druženje sa Jakobom započelo još onih dana kada...

Oče, opomenu ga sestra.

Da, nasmeši se otac, opet ja u zabran, a? Osluškivao je zvukove koji su dopirali iz kuhinje: zvezet posuda, šum vode, otvaranje i zatvaranje ladica. Moram, znači, sve da preskočim i da započнем onim godinama u kojima je besneo rat, a nas odveli, pošto smo pregazili Timok, u Libek, pa Nürnberg, Štulin. Kako smo preživeli — samo Bog zna, ako On zna. Važno je da smo istrajali, to je najvažnije. Tokom našeg boravka u nemačkim logorima, Jakob je krišom održavao versku službu među zarobljenicima. Sve je improvizovao: hram, učionicu, bio je i nemući kantor kada je zatrebal. Pred sam kraj rata, doznao da su nam porodice stradale. Među nama — Jona Kipur, velika tuga, a Jakob, iako je dobio istu obavest, poče da nas teši, da nam pomaže rečima i dodirom. Na kraju, kada se sve završilo, vratili smo se. Neki su, pri pomisli na još sveže grobove, hteli da ostanu, što ne bi bilo neobično, štavise: uspeši bi. Takvi smo mi, Jevreji, kao otporno seme: niknemo na svakom mestu, samo da nas poseju. Ali, vukla je ova stara zemlja nazad. I opet moram da kažem: takvi smo mi, jer pored onoga pravog običanog tla, Svetu Žemlje, mi posedujemo još jedno — već osvojeno, koje nazivamo otadžbinom.

Bilo kako bilo, vratili smo se. U prvi mah smo tugovali, ali nismo od toga živeli. Slučaj je htio da Jakob ostane u mojoj blizini. Jedne večeri, došao je u moj stan i rekao da će nas jedino brak spasti. Isaća, rekao je, jedino će nas brak spasti. Tako je rekao i tako smo učinili.

Oženili smo se, mene je služba odvela u Peć, potom u Č, vi ste se rodili, rasplamsala se iznova stara bitka za život, borili se za hleb, za dah, a da Jakob nije bilo vesti. Došli smo u Zemun, a kada smo, posle mnoštva nameštenih soba i deljenih stanova, dobili ovaj, ustavio sam — možete zamisliti moje iznenadenje — da Jakob stana u susednoj kući. Zar to nije čudno? Posle tolikih godina bez vesti — a Gospod sa koliko smo se volebil — stanovali smo zajedno, samo nas je božni zid odvajao. Međutim, posle naše prve posete — Jakob nam je pokazao svoju luksuznu biblioteku, svoje stilске stolice, svoje kćeri — više se nismo posećivali. Ostalo je da se srećemo u prodavnici, pri kupovini mleka i hrabe, dnevne štampe. Čim nešto oživi, nek to bude i sećanje, nešto drugo mora da umre, zar ne?

Jednog dana, sasvim slučajno, zagledao sam se u listu čitulja u Jevrejskom Pregledu. I šta sam pročitoval? U svojoj šezdesetogodisnjoj godini, u dalekom Čileu, umrla je Lujza Hercl, supruga Jakoba Hercla — žrtve nacističkih pogromata, koja je u vreme rata uspedila da pobegne, udomi se, i sama othranili dvoje dece, rođene u ratnom vihu.

Jakob Hercl žrtva nacističkih pogromata! Vi ste tada bili u školi, majčica u kuhinji. Prvo pomislih da joj pokažem vest, da otrčim do Jakoba, da mu kažem da je njegova Lujza umrla, ali da su deca živa, čitavo bogatstvo. Onda sam zastao. Upitao sam se: Šta ja, u stvari, želim? Čoveku da upropastim brak? Društveni položaj? Zar nije pred tobom doznao da mu je porodica streljena na Sajmištu? Celokupna krivica je pripadala užasu rata, neurednim statistikama, greskama privremenih izveštaja i ratnih tumača. Reših da čutim. I izdržao sam. Naravno, to sada više nije važno.

I ti ga nazivaš grešnikom, reče majka i iznenada se pojavi na vratima. Zar je on krv za nesporazum koji je nastao?

Ne, reče otac. Njegova duša je u raju, daleko od pakla.

U raju ili ne, reče majka, ti si pogrešio. Njega si nazvao grešnikom, a on je, naprotiv, učinio sve što je mogao.

Upravu si, reče sestra, zatim pogleda oca: A ti grešiš.

Dozvolite mi bar...

Ne vred da se pravdaš, reče majka, ti si grešnik, a ne on.

Otat me bespomoćno pogleda, slaže ramenima: Dozvolite mi bar da dovršim priču, reče.

Ne znam šta tu ima da se dovršava, reče majka.

Ne znam ni ja, reče sestra.

Pogrešio si, obrukao si se pred uspomenom na dragog prijatelja, i sada želiš da se iskupiš, reče majka.

Ne, odvrati otac, ovoga puta strogo, želim da dovršim svoju priču, svoju poslednju rečenicu. To mi možete dozvoliti.

Majka odmahnu glavom kao da govorii: Hajde, pričaj, reci, to neće, svejedno, ništa izmeniti.

Sve što sam htio da kažem, reče otac, jeste da Jakob Hercl, naš vrlji prijatelj, nije nikada oženio Lujzu. Napravio joj je decu, bližance, pred sam rat, a zatim je napustio. Ono „supruga“ je ona, verujem, dodala svom imenu kada je pobegla, znajući da se sve veze kidaju i da se, tako je sudila, neće nikada ponovo uspostaviti. Ko zna ko je doista streljan. To sam htio da kažem.

Čutali smo. Majka je očajnički pokušavala da razmrši sveži čvor plave vune, a sestra je spustila pogled. Otac uzdahnu, prekrsti ruke na trbušu, i namesti usne za zvižduk, iako nije umeo da zviždi. Zakašljah se i majka se zagleda u mena kao da me prvi put vidi. Nisi progovorio ni reč večeras, reče, jesli li sugerisala da se dobro osećaš? Kada ja kljemuš glavom, ona promrmlja: Derište, i začuta.

Čvor je presekla makazama.